

76.320.8(257К-4К)

Е 85

ЕСТЕН КЕТПЕС
ЕСАҒА

Естен кетпес Есаға
Естеліктер жинағы

Есенгелді Шілдебаев

ШД

УДК 821.512.122
ББК 84. Қаз-7
Е 85

Шығарушылар алқасы:

Жағыппар Қарабала (төраға), Несібелі Рахмет, Гүләйім Жанұзақова, Бақыт Қалдыбаева, Гүлжайна Жөлекбаева, Асылхан Нұрмағамбетов.

Е 85

Естен кетпес Есаға. Қызылорда, 2012 жыл, 176- бет.

ISBN 978-601-229-330-2

Бұл кітап бүкіл саналы ғұмырын Сыр елі радиосы мен теледидарының өрістеуіне арнаған талантты журналист, қарымды қаламгер, КСРО теледидары мен радиосының үздігі, Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаты Есенгелді Шілдебаевтың туғанына 70 жыл толуына орай шығарылып отыр. Өз мамандығын шынайы сүйген Есенгелді Шілдебайұлы жоғары оқу орнын бітіргеннен бастап өмірінің соңына дейін бір ғана мекемеде, яғни облыстық теледидар және радио хабарларын тарату комитетінде, қызмет етті. Білікті ұйымдастырушы, сондай-ақ бүтінде өңірдің әлеуетті де қуатты ақпарат көзіне айналған «Қазақстан-Қызылорда» телеарнасының қалыптасуына зор еңбек сіңірді.

Жинақ қаламгердің әріптестері мен достарының, рухани жақындарының, шәкірттерінің, ағайын-туыс және ұрпақтарының естеліктерінен түзілді. Сағыныш пен қимастық сезімге толы осынау жүрекжарды лебіздерден Есағанның азаматтық болмысы

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ӘМБЕБАП ҒЫЛЫМИ
КІТАПХАНАСЫ

427886

ББК 84. Қаз-7
© «Тұмар»
2012

ISBN 978-601-229-330-2

ӨМІРДЕРЕК

Есенгелді Шілдебаев 1941 жылдың 18 қыркүйегінде Теренөзек ауданында туған. 1958 жылы орта мектепті бітірген соң еңбек жолын Жалағаш аудандық коммуналдық шаруашылығында жұмысшы болып бастаған. 1962-1967 жылдар аралығында Қазақ Мемлекеттік университетінің журналистика факультетінде оқыды. Университетті бітіргеннен бастап өмірінің сонына дейін облыстық теледидар және радио хабарларын тарату компаниясында еңбек етті.

Есенгелді Шілдебаев радио мен теледидарда қызмет ете жүріп өзінің қаламы жүйрік, ойы ұшқыр, принципшіл де ізденімпаз, еңбекқор журналист екенін көрсете білді. Көп жылдар бойы радиода бас редактор болып жақсы ұйымдастырушылық қабілетімен танылған ол 1991 жылы облыстық теледидар ашылғанда арнаның бас редакторы қызметіне бекітілді.

Облыстық теледидарда жұмыс атқарған жылдары Есенгелді Шілдебаев Сыр елінің әлеуметтік-экономикалық дамуына, өңір мәдениеті мен өнерінің өрістеуіне сүбелі үлес қосты. Бұл орайда тәжірибелі маман Құмкөл кенішін игеру, Арал экологиясын сауықтыру, ауыл шаруашылығын,

өндіріс, құрылыс салаларын ілгерілету жайында мән-маңызы жоғары актуальды, проблемалық хабарлар жасады. Білікті журналист сондай-ақ көптеген жыр додаларын, телеайтыстар, сазгерлер мен жыршы-жыраулардың кештерін ұйымдастырды. Соның нәтижесінде көрермен қауым Шәмшат Төлепова, Ақмырза Тұяқбаев, Фатима Төлегенова, Тәңірберген Қалауов, Бексұлтан Байкенжеев, Мұрат Сыдықов, Әлмырза Ноғайбаев және де басқа көптеген талант иелерінің шығармашылығымен жан-жақты танысып, өнерлерімен сусындады.

Есенгелді Шілдебаев Қызылорда қаласының уақыт көшінен қалмай, талапқа сай көркейіп, гүлденуіне қалам қарымымен атсалысты. Оның «Дария жағасындағы қала» атты кітабы Қызылорданың сонау Қамыс қала, Ақмешіт, Перовск деп аталған жылдарынан бастап бертінге дейінгі тыныс-тіршілігін баян етеді.

Есенгелді Шілдебаевтың қазақ журналистикасына сіңірген еңбегі жоғары бағаланып, «КСРО теледидары мен радиосының үздігі» белгісімен, бірнеше медальмен марапатталып, Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаты атанды.

Облыстық теледидардың негізін қалаушылардың бірі, талантты қаламгер 2000 жылдың 24 қаңтарында дүниеден озды.

ҚАЛАМГЕРЛІГІ ІСКЕРЛІГІМЕН ҰШТАСҚАН

Мен журналист мамандығын сонау жасымнан ұнататын едім. Мектеп бітіргенде осы мамандықты ойлап, 1956 жылы ҚазГУ-ге (ол кезде солай дейтінбіз — автор) барып, конкурстан өте алмай қайтқанмын. Ол кез Хрущевтің заманы, өндірістен келгендердің мерейі артып тұрған еді. Сонымен қатар журналистердің қоғамдық белсенділігін ұнататынмын. Мен қазіргі тіліммен айтқанда, журналистерге қоғамдағы әлеуметтік бақылаушы, әлеуметтік тазартушы ретінде қараймын. Сонымен қатар мұндай қаламгерлердің бірсыпырасы кейде бесаспап мамандар болады. Мамандығының талабына сәйкес олар қоғамның көптеген салаларынан хабардар болуға міндетті. Онсыз шын мәнісіндегі журналист болу қиын. Менің обкомдағы кезімде бөлімде журналистердің көбірек болып, кейбіреулердің осыны әңгіме еткені де есімде.

Міне осындай себептермен естелігімді жоғарыдағыдай атап отырмын. Қызмет бабында да журналистермен көп араластым. Әсіресе, облыстық партия комитетіндегі соңғы он бір жылдай идеология бөлімі меңгерушісінің орынбасары, меңгерушісі кезінде осы қаламгерлер қауымын тікелей

басқаруға қатыстым. Облыстағы жетекші журналист кадрларды резервке алып, олардың өсуін, басқа лауазымды жұмыстарға баруын бақылап отырдық. Сонда партия аппаратына немесе облыстық, аудандық газеттердің редакторлығына кадр табу оңай болмайтын. Себебі журналистердің көбісі жақсы маман, каламы ұшқыр болғанымен олардың ұйымдастырушылық қабілеттері кемшін түсіп жататын. Әрине, бәрін етене біле бермеуіміз де мүмкін.

Өзім көп жыл араласқан аралдық, мамандығы журналист, әнші Елеусіз Кенебаев ҚазГУ-дің соңғы курстарында оқып жүргенде қалаға практикаға келіп, біздің үйде жатты. Онымен пединституттың үшінші курсына дейін бірге оқыған жолдасым, кейін «Социалистік Қазақстан» газетінің Ақтөбе облысы бойынша тілшісі болып істеген Әбдіғани Аймағанбетовтің арқасында танысып едім. Бір күні достым үйге осы Есенгелдіні ертіп келді. Ол кезде Есенгелді де университетте студент екен. Шашы бұйралау, қағылез, 20-ның үстіндегі болашақ қаламгермен бір уақытта тікелей қызметтес боламын деп ол кезде әсте ойлағаным жоқ...

Одақта партия ыдырай бастады да, қайда барғанымыз дұрыс болар екен деп жүрген кезіміз. Басшыларым ұсынған бір лауазымды облыстық дәрежедегі қызметке өзім бармадым, екінші жұмысқа басшыларым жібермеді. Содан тағдырдың жазуы шығар – 1991 жылдың маусым айында облыстық телерадио хабарларын тарату комитетінің, кейін компаниясының төрағалығына қызметке келдім. Басшыларыма осында келуді сөз арасында айтып қалғанмын. Біріншіден, осы ұжымның талай жыл басшысы болған Жаксылық Беккожаев ағайым өткен жылы зейнеткерлік жасқа келген-ді. Екіншіден, тікелей бірінші басшы ретінде маған үлкен жазудың қажеті жоқ. Бас редакторлар алдына жан салмайды. Шығармашылық қызметтегі кісілер маған

салмақ салдыра қоймас деп ойладым. Менің міндетім — көбіне ұйымдастырушылық жұмыс, басшы, ортаңғы буындағы кадрлармен, облыстық, аудандық басқару органдарымен қарым-қатынас деп ойладым. Шынында да солай болды. Мекеменің бұрынғы жетекшісі облыс, республикаға танымал басшы да, қаламгер де еді. Кадрларды әдемі тандаған, бәрі дерлік сақадай сай, бейнелеп айтқанда, шетінен «сен тұр, мен атайындар» екен. Журналист-басшылардан Владимир Хрянин, Есенгелді Шілдебаев, Баян Исламбаева, техникалық басшы қызметкерлерден Юрий Ефанов және тағы да басқа әрқайсысы өз ісінің майталман мамандары тұғын. Бұдан хабардар болатынмын.

Ұжымның телехабарларға дендеп бет бұруы ептеп кадрлар өзгерісіне алып келді. Біршама уақыттан кейін қазақ тіліндегі телехабарлар редакциясының бас редакторы Есенгелді осы құрылымда қалды да, оның орнына танымал журналист, шығармашылық мүмкіндіктерін обкомның бөлімінде қызметтес болғаннан білетін әрі обком тарап жұмыссыз қалған, талантты журналист Оразбек Мақсұтовты осы қызметке, яғни радионың бас редакторы қызметіне шақырдым. Кейін ол облыстық «Сыр бойы» газеті бас редакторының бірінші орынбасары болып көп жыл жемісті қызмет етті. Жасыратын ештеңесі жоқ, Есенгелді бұл қадамыма әуелгі кезде ренжіді. Оны түсінуге болады. Дегенмен кадрдың бір қызметте ұзақ болуы пайдалы бола бермейді. Қызмет те, кішкентай болса да әлеуметтік орта да, өзгеріп отыруы керек. Әйтпесе адам өспей, тоқырауға ұшырайды. Бұл — өмір заңы.

Бірақ Есенгелдінің шығармашыл қызметі әсте бәсеңдеген жоқ, қайта бұрынғыдан қолы бостау болып қыруар іс тындырды. Егер осылай айтуға болса, «өзіне» қызмет етті. Ол Сыр елінің әлеуметтік-экономикалық дамуына, өңір өнерінің өрістеуіне сүбелі үлес қосты деп

айтуға тұрарлық жұмыс атқарды. Өзінің бұрыннан облыстық радионың белсенді қаламгері ретіндегі жинаған абыройына абырой, беделіне бедел қосты. Шығармашылық кеңістігі мол болды. Өзіне жақын облыстың өнерінен әлеуметтік және экономикалық мәселелерге дейінгі тақырыптар Есенгелдінің назарынан шет қалмады.

Мен осы жұмысқа келгеннен кейін бірсыпыра ойлануға тура келді. Ол — жаңа ұжымның бет-бейнесін қалай айқындаймыз деген ой еді. Біз қазір барлық облыста ашылған телеарналардан немізбен ерекшеленуіміз керек? Сондағы өзім де ойланып, ұжымдағы әріптестеріммен ақылдаса отырып тапқаным — «Сыр елі — жыр елі» екені ежелден белгілі, олай болса біз Сыр өнерін, өнерді қадір тұтқан азаматтарды насихаттауды басты тақырып етуіміз қажет. Өнер — мәңгілік, басқаның барлығы өткінші. Таңдауымыз дұрыс болған сияқты. Кейде бізді мәдениет басқармасының жұмысын атқардыңыздар деушілер де болмай қалмады. Осы бағытта Есенгелді жарқырап көрінді. Бұл оның оң қолы да еді.

Есенгелді Сырдың белгілі өнерпаздары Шәмшат Төлепова, Бексұлтан Байкенжеев, Мұрат Сыдықов, Әлмырза Ноғайбаев және де басқа көптеген талант иелерінің шығармашылық кештерін өткізіп, олардың өнерлерін облысқа мәлімдей отырып, таспаға жаздырып болашақ ұрпаққа мұра етіп қалдырды. Сол кездегі облыс экономикасы үшін аса маңызды Құмкөл кенішін игеру, адам тағдыры үшін өткір мәселе — Арал экологиясын сауықтыру, сондай-ақ ауыл шаруашылығын, өндіріс, құрылыс салаларын дамыту туралы хабарлары соны түсірілімдерімен көрермендер көкейінен шықты.

Ал өзі ойластырып, өзі жүргізген «Қарттарым - асыл қазынам» деген бағдарлама төрінен сол кездегі облыстың зиялы қауымынан орын алмағандар аз шығар. Бұл бір

үлкенге деген құрмет, облысқа еңбегі сіңген ағаларға деген қошемет еді. Бұл біздің ұлттық болмысымызға сәйкес келетін, көпшіліктің келесі бағдарламаны күтіп отыратын жақсы хабары болды.

Ең негізгісі Есенгелді облыстық радиода қаншалықты беделді болса, телеарнада соған қоспаса, әсте төмендеген жоқ. Кезінде Сыр бойының тыңдармандары облыстық радио десе, Есенгелді Шілдебаевты егіз еске түсіретін. Өйткені ол бас редактор ғана болған жоқ, облыстық радиодағы басты тұлғалардың бірі еді. Бұған Есенгелдінің жеке қасиеттері де ықпал етті. Көпшіл, ұжымдағылармен тиісті деңгейде сыйласып, қатарластарымен қалжыңдасып, кішілерді еркелетіп жүретін. Сондықтан іні-қарындастары Есенгелдіні жақсы көретін. Бұл кім болса соның қолынан келе беретін қасиеттер емес. Кейбіреулер осындай болғысы келеді, бірақ жаратушы сонау баста өзін рухани кедей қылса не амал бар.

Есенгелді мінезді, принциптілігі жеткілікті жан болатын. Бірақ табиғаты жайдары болғаннан кейін қайтымы тез еді. Алла мінезсізден сақтасын. Ол, әсіресе, биліктің басы-қасында жүрген лауазымды кісілермен сұхбаттасқан кезде өзін деңгейлес ұстайтын. Бұл бір жағынан оның ой — өрісіне де байланысты дүние ғой.

Менің бұрын байқағаным радиодағы тілшілік қызмет адамды ашады, оны белсенді етеді. Біздің облыстық радиода қызмет етіп, кейін белгілі қаламгер, қоғам қайраткерлері болғандар аз емес. Белгілі ақын-жазушылар, қаламы жүйрік журналистер Сыдық Алдабергенов, Сақтаған Есмаханов, Ахат Жанаев, Қомшабай Сүйеніш және басқалар негізінен осы облыстық радиодан бата алғандар еді. Белгілі ақын, көп жыл республикалық органдарда басшылық қызметтерде болған Садықбек Хангелдин, кейін «Социалистік Қазақстан» газетінің Жезқазған, Атырау облыстары

бойынша меншікті тілші қызметін атқарған қаламгерлер Өтеген Жаппарханов, Қазихан Қабделов алғашқы қадамдарын осы қасиетті табалдырықтан бастаған болатын.

Реті келгенде айта кетейін, халқымызға көп жылдар тамаша қызмет еткен осы радиоға еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін теріс қарағанымыз дұрыс бола қойған жоқ. Облыстық радио бүгінгі біздің бейшара ана тілдік жағдайымызда әлі де көп іс тындырар еді. Оның үстіне радионың қорында біздің кешегі үніміз, тыныс-тіршілігіміз, тұтас тарихымыз жатыр.

Рас, Есенгелдінің мені түсіне қоймаған кезі болмады емес, болды. Бұл, бәлкім, оны телеарнадағы бас редакторлықтан ауыстырғаннан кейін шығар. Бірақ мен оған деген адами қатынасымды еш өзгерткенім жоқ. Дегенмен 1994 жылы тамыз айында республикалық радионың біздің облыстағы тілшісі Ахат Жанаевтың 60 жылдығына арнаған дастарқан үстіндегі сөз арасында өзі «Жәке, мен сізді біле бермейді екенмін» деп қалды. Оған қандай себеп болғанын білмедім. Дегенмен менің осы уақытта өзімді азын-аулақ көрсете алғаным да себепші болған шығар. Бұл кезге дейін телеарнамыздың республика көлемінде тұсаукесерін өткізіп, оған Алматыдан төрағамыз, белгілі жазушы Шерхан Мұртазаны, жақын облыстардан өзіміздің әріптестерімізді шақырғанымыз, ұжымның өзінің тапқан қаржысының есебінен қызметкерлерімізге батыл түрде пәтерлер ала бастағанымыз, тұсаукесерді негізге ұстап, қала әкімдігінен екі пәтер алғанымыз, менің өзім бұрыннан жақсы білетіндігімді пайдаланып Қызылорда темір жол басшылығынан екі бөлмелі үйді сұрап алғаным және тағы да басқа жәйттер әсер еткен болуы мүмкін.

Есенгелді өмірінің соңғы кездері жүрек ауруына тап болды. Бұл меніңше, қаламгерлердің кәсіби науқасы. Қанша дегенмен журналистер сезімнің адамы. Онсыз ол

шығармашыл тұлға бола алмайды. Ал өмірде сан түрлі жағдай кездесетіні белгілі. Мен бір рет үйіне арнайы көңілін сұрап барғанда ылғи тас, цементтен тұратын үлкен панельден құрастырылған үйдің денсаулығына кері әсер ететінін айтып, пәтерді ауыстыруды ұсындым. Ол қаржы жоқтығын айтты. Мен жігіттермен келісіп барынша көмектесуге тырысамыз дедім. Бірақ бұл ұсыныс аяқсыз қалды. Ол кездері біздің мүмкіншіліктеріміз баршылық еді. Оның үстіне ұжымға көп еңбегі сіңген кадрлардың орны бөлек болатын.

Сөзімді аяқтай отырып, осы Есенгелді сияқты өз ісіне жауапкершілігі жоғары, өз мүмкіндігін қоғам үшін барынша пайдалана білген қаламгермен, басқа да мамандықтағы кадрлармен 4-5 жыл қызметтес болғанымды мақтаныш етемін. Осындай елдің дамуына елеулі үлес қосқан абзал азаматтардың атын жүйелі атап отырған, солардың құрметіне әр түрлі өнер, спорт сайыстарын өткізіп келе жатқан «Қазақстан-Қызылорда» телеарнасы ұжымының аса құптарлық тіршіліктеріне риза көңілімді білдіремін.

Жаратушының зергерлігінен бүгінге дейін адамнан артық ештеңе дүниеге келген емес. Сондықтан да ең бірінші адамды қадірлейік, соны қастерлейік. Бүгінгі нарықтың жағдайында кейбіреулердің ықыласы ерекше капиталға ауып кетті. Бұл – өткінші нәрсе. Адамзат өмірінде, тарихта үлкен-кіші тұлғалардың халқының мүддесі үшін күрескен қажырлы қызметі ғана қалады. Бұл – дәлелдеуді қажет етпейтін аксиома.

Әбдіжәлел БӘКІР,
саяси ғылымдар докторы.

ТЕЛЕРАДИО ТАРЛАНЫ

Есағана осындай тенеу берсем ешкім қарсы бола қоймас. Ол кісі шын мәнінде бұл атакқа лайық азамат еді...

Мен ол кісімен 1979 жылы таныстым. Университеттің екінші курсың бітіріп, практикаға келген едім. Радиокомитеттің төрағасы Жақсылық көкеміз арқамнан қағып, бас редактордың кабинетіне өзі ертіп апарды. Бисекеннің інісі екен (менің үлкен апам Бисенкүл Қарабалаева ол кезде Қазақ телевизиясында белгілі журналист болатын) өзі арғы беттегі №212 мектепті алтын медальға бітіріпті, жаман жігіт болмаса керек, - деп тапсырып кетті. Есағаң жылы шыраймен қабылдады. Облыстық радиода өткен онкүндік практикада «Жауқазын», «Сыр толқыны» атты екі хабар дайындадым. Радио-журналист Айғанша апайдың жетекшілігімен «Егінжайдан ескен леп» атты репортаж да жасадым.

Радиоодағы жылы шырайлы апайлар мен мейірбан ағалардың қамқорлығына бөленіп өткізген өндірістік тәжірибем ұнап келесі жылы тағы да келдім. Алдыңғы жылдан жинаған тәжірибем бар, қай істі болмасын қағып тастауға пейілмін. Соны Есаға сезді ме, Жаңақорған ауданы туралы 60 минуттық дүниені маған сеніп тапсырды. Ол кезде Қазақ

ССР-і мен Қазақстан Компартиясының 60 жылдығы дүркіреп аталып жатқан кез еді. Осыған орай әр ауданнан бір сағаттық радиофестивальдер ұйымдастырылып жатыр екен... Есағаның маған сенім көрсеткені канаттандырды білем, материалды барынша шабыттанып жасадым. Кейін ол дүнием жүлделі үшінші орынға ие болды. Университетке артымнан 80 сом сыйақы мен диплом барғанда төбем көкке бір елі жетпей қалды. Жалаң аяқ студент үшін мұндай үлкен көлемдегі премия таптырмайтын олжа емес пе?... Тағы бір қуанғаным, Есағанның мені студент деп қарамай, тырнақалды туындыма осыншама мән бергені.

1982 жылдың ақпан - наурыз айларында диплом алдындағы практикамы облыстық радиода өткіздім. Бұл менің кәсіби шыңдалу кезеңдерім болды.

Араға он жыл салып 1992 жылдың қаңтарында облыстық телерадиокомитет төрағасының орынбасары болып елге оралдым. Ол кезде Есенгелді аға облыстық теледидардың бас редакторы екен.

Телевидениенің ашылған жылдары. Қалыптасу кезеңі. Тыңнан түрен салғанмен бірдей. Техника ойдан-қырдан жиналып, облыстық радионың базасындағы мықты деген журналистер топтасып көрерменмен қауышып жатқан кезеңдер еді бұл. Бейнеге жан бітіру, оны сөйлету асқан шеберлікті қажет етеді. Журналистер үшін телевидениенің құпиясы терең. Дегенмен Жаксылық аға салып кеткен сара жолдан таймаған Әбдіжәлел аға төраға болып, Юрий Ефанов бас инженер, Есенгелді Шілдебаев бас редактор болып алғашқы қиындықтарды еңсерген. Орыс редакциясына белгілі журналист Баян Исламбаева басшылық жасаса, негізгі шығармашылық жұмыстың жауапкершілігі, эфирдің саясаты Есағана жүктелген. Ал ол кісі болса, кәнігі журналист, тәжірибелі маман ретінде бұл жұмысты ұтымды ұйымдастырып әкеткен.

Телеарна ашылуының әу басында осындай кісілердің тұрғанының өзі үлкен олжа еді деп ойлаймын бүгінде. Бекзат болмысты, биік парасатты тұлғанын манайына сол кездегі облыстың қаймақтары, зиялылары топтасты. Ресми билік ол кісінің пікірлерімен санасты. Есаған олардың әрқайсысын қатыстыра отырып, халықтың көкейінен шығатын телетуындылар жасады. Журналист ұлт зиялыларымен, өнер, мәдениет майталмандарымен аралас-күралас бола жүріп, халықтың көкейіндегіні тануға тырысты. Осылайша Сыр телеарнасының бет-бейнесін айшықтауға, бағыт-бағдарын нықтауға үлес қосты. Телеарнаның бағдарламалық саясатын қалыптастырды.

Есенгелді Шілдебаев телеарнаның бас редакторы ретінде бірінші кезекте халықтық өнерді насихаттауға мән берді. Сыр сүлейлерін, жыршы-термешілерін, әнші-сазгерлерін көгілдір экранға шығарды. Бірінші болып Бексұлтан Байкенжеевтің шығармашылық кешін ұйымдастырды. Әншінің аты бүкіл республикаға дүркіреп тұрған кез еді. Концертке Әсет Бейсеуовтің өзі келді. Халық әртісі Зейнеп Қойшыбаева, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген әртісі Мәдина Ерәлиевалар ән салып, халықтың рухын көтеріп жіберді. Артынша Шәмшат Төлепованың, Мұрат Сыдықовтың, Әлмырза Ноғайбаевтың, Сәрсенбек Жүнісовтің, Махмұтбай Әмреевтің, Тәңірберген Қалауовтың тағы да басқа өнер иелерінің шығармашылық кештері Есағаның жүргізуімен, ұтымды ұйымдастыруымен телеарна эфиріне шықты. Осы кештерге Есағаның арқасында Роза Бағланова, Өтеген Спанов, Нұрғали Нүсіпжанов тағы да басқа өнер тарландары Алматыдан ат арылтып келді. Ол кезде продюсер деген сөз қолданысымызда болған жоқ. Бүгінгінің тілімен айтқанда бұл үлкен продюсерлік шаруа болатын. Атан түйеге жүк болар ауыр жұмысты Есаға өзі атқарып, өзі ұйымдастырды. Бұл жобалар тәй-тәй басқан

біздің телеарнаға үлкен имидж әкелді. Аймақтағы шығармашылық иелерінің рухани, кәсіби өсуіне баспалдақ болды. Халықтың көңіл-күйін шалқытты. Осы шығармашылық кештердің барлығы түгелдей «алтын қорда» сақтаулы. Әлі күнге дейін эфирден түскен жоқ.

Табиғатынан сырбаз Есаған эфирде де сондай келісті болатын. Бұрыл тартқан қою шаштарын артқа қарай қайырып, кең маңдайын ашып, көрерменмен үнемі жылы жүзбен сәлемдесіп отырушы еді. Ол кісінің кадрдағы осы бейнесінің өзі талғампаз көрерменді көк жәшікке еріксіз байлап қоятын десем артық болмас. Келісті кескін мен байыпты әңгіме өзара астасып, мазмұнды хабар көрерменге жол тартатын. Есаған «Жүздесу», «Сыр-сұхбат» хабарларын тікелей эфирде өте тамаша жүргізетін. Әйгілі американдық Ларри Кинг ток-шоудың королі болса, Есаған тікелей эфирдің дарабозы-тын. Жалпы тікелей эфирді мылтықсыз майдан дейтін болсақ, Есаған сол майданның кейде шебер, кейде мерген, кейде айлакер жауынгері бола алатын. Ол кісінің елдің, ұлттың мүддесін қозғаған, аймақтың дамуын саралаған көптеген хабарларының салмағы мен байыбы бүгінгі күн тұрғысынан алғанда да әлі өз маңызын жойған жоқ.

Есенгелді ағаның жүрдім-бардым, атүсті хабар жасауға жаны қас-тын. Арзанқол хабарларды эфирге жолатпады. Тек жүрекпен жасалған хабар ғана жүректерге жетеді дегенді өзі ұстанды және өзгелерге де соны ұғындырды. Көрермен алдындағы жауапкершіліктен жалтарған да және оны ешқашан ұмытқан да емес.

Жалпы сексенінші жылдары Қазақ телевизиясының қарыштап дамуына Құсман Игісінов, Сағат Әшімбаев, Қажы Қорғанов, Совет Масғұтов секілді ағаларымыздың еңбегі ұшан-теңіз болса, біздің аймақта Есағаның бір өзі үлкен мектеп қалыптастырды. Өзінің телерадио саласын-

дағы отыз бес жылдық еңбегінде жүздеген адамды тәрбиеледі. Журналистің негізгі міндеті жазу. Ал тележурналист сол жазғанын шебер жеткізе білуі тиіс деп қараған ұстаз, шәкірт бойындағы алғырлық пен білгірлікті дәл танып, оны ұштай білді. Әрбір шәкіртіне бір-бір тұлға деп қарады. Бүгінде республикалық «Таншолпан» журналының бас редакторы болып отырған Нұрлыбек Сафиндер Есағанның үкілеген үміттері еді.

Есенгелді Шілдебаев телеарнада режиссер Зина Есмахановамен шығармашылық тандемде тамаша дүниелер жасады. Есағаң Зинаның шығармашылығын әбден қырнап, шәкіртін тамаша режиссер етіп қалыптастырды. Мәдениет институтын бітірген Зина да еңбекқор, өнерге, шығармашылыққа деген нәзік көзқарастағы адам. Жоғарыда аталған музыкалық хабарлар екеуінің қоян-қолтық жұмысының, ізденісінің нәтижесінде көрерменге жол тартты. Бүгінде осындай үлкен мектептен өткен Зина Ұлттық арнада режиссерлік қызметте.

Есағаң тек шығармашылығымен ғана емес, бітім-болмысы, жүріс-тұрысы, байсалдылығымен ұжымға үлгі еді. Жастар ол кісінің алдында артық жүріп, артық сөйлеп қалудың өзінен жасқанатын. Ең бастысы ол бас редактор ретінде бүкіл шығармашылық ресурсты толық басқара білді. Ұстаздан қызметім жоғары болса да, үнемі сол кісіден үйреніп жүретінмін. Бүгінде басшы ретінде қалыптаса алсам, осы алдыңғы толқын ағалардың ықпалы екендігінде дау жоқ.

Таулар алыстаған сайын биіктей береді деген рас-ау. Бүгінде Есағаң туралы айтқанда тебіренбейтін жан баласы жоқ. Ағаның мейірімді жүзінен тамған нұр әлі күнге дейін бізді жылытып тұрғандай. Телерадио тарланының Сыр бойы журналистикасының дамуына сіңірген еңбегіне ешқашан көлеңке түскен емес. Қайта жылдар өткен сайын оның журналистік қолтаңбасы, бекзат болмысы, саликалы

сөзі жанарып-жанғырып жатқандай көрінеді. Егер ол жанымызда болғанда «60 минут» хабарын бақандай 40 жыл жүргізген қарт журналист Майкл Уоллес сияқты, болмаса «Саяхатшылар клубы» арқылы ширек ғасыр экраннан түспеген Юрий Сенкевич секілді «Жүздесуде» көрерменімен жылы жүздесіп отырар ма еді? Жалпы қазақ телевизиясының тарихында ғұмыры ұзақ мұндай хабарлар болған емес, бірақ Есенгелді Шілдебаев арамызда болғанда әлемдік телевидениеге тән осы үрдіс бізде де қалыптасатын ба еді...

Есағаң — шын мәнінде бақытты жан. Ұжымдастарының және қосағы Айткамал апайдың араласуымен 2006 жылдан бері дәстүрлі түрде журналист атындағы волейбол турнирі өткізілуде. Турнирді ұйымдастыруға кезінде ағайдың кейіпкерлері болған, кейін жақын інілеріне айналып кеткен облыстың атпал азаматтары әсіресе, бизнесмен Көркембай Ермекбаев ағамыз қаржылай қолдау көрсетіп жүр. Осындай әрбір салтанатты шарада журналист Есенгелді Шілдебаевтың азаматтығы, жақсылығы айтылып, ол жылдар бойы өскелең ұрпаққа сіңісті боп кетті. Аталмыш шара телеарнадағы ұрпақтар сабақтастығын нығайтудың жарқын көрінісі. Өткенсіз бүгін жоқ. Сондықтан, алдымызда өткен ағаларымызды еске алып, олардың өнегелі істерін жалғастыруды біз өзіміздің парызымыз деп есептейміз.

Ағаға деген рухани жақындық, оның аруағына деген құрмет мені ол кісінің отбасымен бауырластырды. Ағайдың кіші ұлы Абзал қызмет бабымен Алматыға ауысарында ағалап келіп менімен кеңесті. Бұл мені ерекше жақын тұтқандығы шығар. Дәстүрлі турнирге Алматыдан асыға жететін апай да ұжымға әрдайым ризашылығын білдіріп отырады.

«Жақсының аты өлмейді» демекші, 70 жылдық мерейтойына орай ағаның жемісті жылдары мен жарқын істері,

азаматтық келбеті жайлы жаңа жинақ оқырманға ұсынылып отыр. Қаладан бір көшеге журналист есімі берілді. Өзі тұрған үйге ескерткіш тақта қойылды.

Тағдырына екінші өмір бұйырған телерадио тарланы туралы көкірекке тұнған ойлар міне, осындай. Ең ұзақ өмір-екінші өмір дейді ғой. Ендеше, Есағаның екінші өмірі мағыналы істермен ұрпақтар жадында мәңгі нұрлана бермек.

Жағыппар ҚАРАБАЛА,
«Қазақстан-Қызылорда» телеарнасының директоры,
«Құрмет» орденінің иегері.

КӨТЕРІП ӨТТІҢ НАР ЖҮГІН...

Есенгелді інімді мен сонау студенттік шағынан, сол кездегі аса беделді жоғары оқу орны болып саналатын — КазГУ-дің журфагінде оқып жүрген кезінен жақсы білетінмін. Өндірістік практикасын жана оқу жылы басталғанша өзіміздің құзырымызда, облыстық радионың қабырғасында өткізетін. «Жақсыда жаттық жоқ» демекші табиғатына біткен бауырмалдығымен қызметтес аға-апаларымен де, өз тұрғыластарымен де лезде-ақ тіл табыса білетін. Жазғы демалысын босқа өткізбей елхалықпен араласып, хабар дайындау біріншіден-оның шеберлігін шындап, тәжірибесін толықтырса, екіншіден-2-3 ай ішінде тым тәуір қаламақы тауып үлгіретін. Студентке осының өзі де аз байлық емес қой.

Бірде Шілдебаевтар әулетінің үлкені, облыстық мекемелердің бірінде бас есепші болып істейтін Жұмаділ ағамыз өзінің туған інісі Есенгелдіні маған аманттап жатып: мынау ініңе бас-көз боларсың, айналайын, қамқорлық жасарсың,-деген еді. Жүмекен бізге туыстық жағынан да, жерлестік жағынан да қашық емес-тін. Алматыда тұратын өзіме тетелес ағай — Нұрекен екеуі Теренөзек кентіндегі М.Калинин атындағы қазақ орта мек-

тебін бірге тәмамдап шыққан-ды. Араласып тұратынбыз. Арасында Әсия жеңгеміздің қолынан дәм тататын едік. «Ағаның үйі ақжайлау» демекші бұл отбасы кісі жатыр-қамайтын, қазаны оттан түспейтін қонақжай шаңырақ болатын.

Ертесіне Есенгелді інімді шақырып алып, практиканы неден бастау керектігі жайлы пікір алыстық.

— Кеше бірқатар қолжазбаларыңды мұқият оқып шықтым, әсіресе очерк, суреттеме жанрына бейімділігің көзге ұрып-ақ тұр. Тілің жатық, әдемі. Кейіпкерлердің ішкі жан дүниесін аша түсу үшін кейбір детальдарды ұтымды қолданғанға ұқсайсың. Бұл, әлбетте, жақсы ұмтылыс. Егер қарсы болмасаң, өзге жанрларды әзірге қоя тұрып, қысқа хабарлар, яғни жаңалықтар дайындаудың қыр-сырына қанығып алсаң қайтеді. Сырт көзге қораш боп көрінгенімен бұл бір үлкен шеберлік пен шалттықты қажет ететін қиын жанр. Өйткені бәзбір очерктерге арқау боларлық ауыр жүкті әрі қысқа, әрі нұсқа, етек-жеңі жып-жинақы осы жаңалықтардың көтеруіне тура келеді. Мысалы: мен аталмыш дүниелерді радиохабарлардың мәйегі, сығындысы — дер едім. Ерте ме, кеш пе сенің де осындай пікірге келіп, тоқтарың ақиқат дегенім есімде.

Араға біраз жылдар салып, бас редактор болып қызмет атқарып тұрған кезінде Есенгелдінің оңашада сыр ғып айтқан мына бір әңгімесі ұмытылар емес. «Бірер ғана сөйлемнен тұратын жаңалықтың мұншалықты ауыр, жауапкершілігі мол жанр екенін кім білген. Сол жылдары маған қысқа ақпараттар дайындаудан гөрі бірнеше беттік суреттеме, немесе мақала жазып тастау әлдеқайда жеңіл болып көрінетін. Өйткені еркін көсілесің ғой. Мұнда 3-4 сөйлемнен аса алмайсың, айтарыңды соның аясына қалайда сыйғызуың керек-ақ Ал, қысқа қайыру хас шеберлікті

талап ететін құбылыс екенін кейін барып ұғынғандай болдым. Сол үшін де сізді ұстаз тұтамын...»

Әдетте бас редактор – жауапты тұлға. Құзырындағылар, әлбетте, саған қарай бой түзейді, ширайды, шындалады.

Әңгіме бас редактор дегеннен туындайды-ау. Қарбалас тірліктің қауырттығы соншалық, кейде бас бұруға мүрсат бола бермейтін. Өйткені, уақыт тығыз. Шалғайдағы ауылдар мен қиядағы қыстаулардан суыт жеткізген ұнтаспалар стационарлық аппараттар арқылы көшіріліп, мұқият тыңдалып, монтаждалып, музыкамен көркемделіп, жедел эфирге шығарылып жатады. Осылайша тоқсан тараулы жұмыс бір толас таппайтын. Сол сәт бейне бір конвейердің жанында тұрғандай күй кешесіз. Осының бәрі жұдырықтай жүрекке салмақ түсірері хақ қой. Мұның үстіне Одақтың ыдырауы, өтпелі кезеннің адам түгілі нар белін қайыстырарлық қиыншылықтары да оңай тимесе керек. Облыс тарихында тұңғыш рет телевизиялық арна ашу, оны құрал-жабдықтармен жарактандыру, қолайлы баспана табу-осыншалықты қым-қуыт тірліктің басы-қасында Жақсылық Беккожаев, Есенгелді Шілдебаев, Әбдіжәлел Бәкірсынды азаматтарымыз жүрді. Тәубе дейікші, еңбек қайтты. Өткен жылы облыс жұртшылығы «Қазақстан-Қызылорда» телеарнасының 20 жылдық мерейтойын дүркіретіп өткізді. Бір өкініштісі – Жәкең мен Есенгелдінің орны ойсырап-ақ тұрды. Алайда Алланың ісіне не шара бар. Жайлары жәннатта, топырақтары торқа болғай, - деп тілейміз Тәңірімізден.

Есенгелді ініміз тек мөлдіретіп жазуда ғана емес, ауыз екі тілге де шебер-тін. Не айтса да тауып айтатын, орнымен айтатын. Айтар сөзін жанға жайлы жұмсақ әзілімен тұздықтап, өте әсерлі жеткізетін. Хабарларын да әдемі жүргізетін. Бірде тікелей эфирге сұхбат беру үшін студияға арнайы шақырылған беделді басшының ағынан

жарыла айтқан мына бір жүрекжарды лебізі жадымда қалыпты.

«Бұрын бағамдай бермейді екенбіз-ау. Биік мінбер мен микрофонның айырмашылығы аспан мен жердей екен ғой. Шынымды айтсам, катты толқыдым, киналдым. Жібi түзу әңгіме айта алсам жарар еді, - деп жүрексінгенім де рас. Мүлдем бас тарту да ұят екен. Әне-міне дегенше микрофон да тіке қосылып, хабар басталып кетті. Ал, сұхбат жүргізуші Есаған болса, өзін тым еркін ұстайды. Тіптен асып-сасар емес. Өзіңізді барынша еркін ұстаңыз дегендей ишарат білдіретін сынайлы. Сол сәт жүрегім орнына түскендей мен де ақыры сөйлеп кеттім-ау. Бұл кісiде өзекті жанды өзіне баурап әкeтeрлiк бiр тылсым күш бар тәрізді...»

Бір күні жұмыс кабинетімнің тұсынан өтіп бара жатып:

— Аға сізге бір қызық айтайын ба? - деді жұмсақ жымыып.

— Айта ғой, тындалық.

— Айтсам былай. Жаңа ғана басқышпен жоғары көтеріліп келе жатсам қарсы алдымнан шыға келген бір дөкей алақаныма бірден 5 келі етті сылқ еткізіп ұстата салды.

Күліп жатырмыз. Сөйтсек әлгі дөкейдің етженді қолы анау-мынау алақанға сия қоймайтындай ебедейсіз ірі һәм зілбатпан ауыр екен. Бірде Есаған қарауындағы бір жігітті кішкентайынан әзілдері жарасқан дәрігерге жұмсап, сәлден соң телефон шалады.

— Менің жіберген жігітімнің оң жақ құлағына зер салшы, бір шөлмекті іліп жібергенмін. Шөлмегін алып қал да, өзін кері қайтар, жарай ма, - деп телефон тұтқасын орнына сылқ еткізіп қоя салады. Әлгі дәрігер өзіне әдейілеп келген жігіттің құлағынан салбырап тұрған сүйелді байқап қалады да соны сылып алып тастаудың қамына кірісіп кетеді. Есағанның әлгі шөлмек дегені «бәрібір сендер сол сүйелді

осымен жуасындар ғой» дегені екен. Бұған қалайша күл-мессің. Есенгелдінің осы тақылеттес қазақы қалжындары көп болатын. Қатар өскен Әскербек, Серік, Нұрахмет сынды құрдастары әлі күнге дейін сол бір думанды кезеңдерін аса бір ризашылық сезіммен еске алып отырады.

Өмірінің ақырғы сәтіне дейін біз Есағанмен бір үйде, бір шанырақтың астында ғұмыр кештік. Бөтен болғанымыз жоқ. Бір подъезден кіріп шығатын Есенгелді мен Сейітжан інімді қос қанатымдай көретінмін. Әттеген-айы сол екі бауырымнан да көз жазып қалдым.

Айта берсе әңгіме көп. Қайсыбірін айтып тауысарсың. Есенгелді ініміз алдыңғы толқын ағалары мен қатар өскен құрбы-құрдастарының, замандастарының жүрегінде өзінің бекзаттық болмысымен, парасат-пайымымен, боямасыз адами қалпымен, бауырмалдығымен, әдемі әзілімен мәңгілік сақталып қалмақ.

Ахат ЖАНАЕВ,
Қазақстанның құрметті журналисі,
Қазақ радиосының үздігі, дербес зейнеткер.